

GÜNCEL SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA GİRİŞİMCİLİK ENTREPRENEURSHIP IN CURRENT SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS

Murat Bayram YILAR
Ondokuz Mayıs Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü
bayram.yilar@omu.edu.tr
ORCID: 0000-0001-5889-3372

İrfan Davut ÇAM
Ondokuz Mayıs Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
irfan.cam@omu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0232-6376

ÖZ

Geliş Tarihi:

30.01.2022

Kabul Tarihi:

18.12.2022

Yayın Tarihi:

31.03.2023

Anahtar Kelimeler

Girişimci,
Girişimcilik,
Girişimcilik Eğitimi,
Sosyal Bilgiler Ders
Kitapları

Keywords

Entrepreneur,
Entrepreneurship,
Entrepreneurship
Education,
Social Studies
Textbooks.

Yeni yetişen nesillere girişimcilik becerisinin kazandırılmasında öğretim programları ve ders kitaplarının önemli bir yeri vardır. Buradan hareketle mevcut çalışma, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'na (SBDÖP) göre hazırlanan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında girişimcilik konusunun ekonomi temelinde nasıl ele alındığını incelemeyi ve bu bağlamda gelecekte hazırlanacak ders kitapları için birtakım önerilerde bulunmayı amaçlamaktadır. Nitel bir araştırma olarak tasarlanmış olan bu çalışmanın ana materyalleri, halihazırda ilk ve ortaokul kademelerinin 4., 5., 6. ve 7. sınıf düzeylerinde okutulan 4 adet ders kitabından oluşmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda bu materyallerden verilerin toplanması amacıyla doküman analizi yöntemine başvurulmuştur. Doküman analizi ile söz konusu ders kitaplarından toplanan verilerin daha derinlemesine çözümlenmesi için ayrıca içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Bu ders kitaplarının içerik analizi sonucunda, henüz eğitim hayatlarının başında bulunan çocukların girişimcilik konusunda çeşitli açılardan bilinçlendirilmeye çalışıldıkları anlaşılmıştır. Bu bağlamda, incelenen ders kitaplarında ihtiyaç, girişim ve icat kavramları, girişimcilerin özellikleri, örnek girişimciler, başlıca ekonomik faaliyet alanları, meslek seçimi ve geleceğin meslekleri öne çıkan temalar olmuştur.

ABSTRACT

Curricula and textbooks, are given importance in acquiring entrepreneurship skills to new generations in the education system. From this point of view, the current study aims to examine how the subject of entrepreneurship is handled on the basis of economy in the Social Studies textbooks prepared according to the 2018 Social Studies Curriculum (SSC) and to make some suggestions for the future textbooks. The main materials of this study, which was designed as qualitative research, consist of 4 textbooks currently taught at the 4th, 5th, 6th and 7th grade levels of primary and secondary schools. In order to collect data on the subject of the study from these textbooks, document analysis method was used. Collected data were analysed with the content analysis technique. As a result of the content analysis of these textbooks, it has been understood that children, who are still at the beginning of their educational life, are tried to be raise awareness about entrepreneurship from various aspects. In this context, the concepts of need, enterprise and invention, characteristics of entrepreneurs, exemplary entrepreneurs, main areas of economic activity, choice of profession and professions of the future have been key themes in the examined textbooks.

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1065291>

Atıf/Cite as: Yılar, M. B., ve Çam, İ. D. (2023). Güncel Sosyal Bilgiler ders kitaplarında girişimcilik. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 13(1), 53-68.

Giriş

Tarihsel süreç içerisinde girişimci kavramını ilk kez Richard Cantillon (1755) “risk alan kişi” ekseninde tanımlamıştır. Daha sonra Jean Baptiste Say (1803) yöneticilik vasfını da ekleyerek kavramı anlamsal açıdan geliştirmiştir. Joseph A. Schumpeter ise yazdığı “The Theory of Economic Development” adlı eserinde girişimciye yenilikçi olma becerisini de ekleyerek onu modern çağın formatına uydurmuş ve bu kavramın gelişimine önemli katkılar sağlamıştır (Çetinkaya Bozkurt, Kalkan, Koyuncu ve Alparşlan 2012: 232). Kısaca tanımlamak gerekirse girişimci; fikir, iş ve ekonomik değer yaratan kişidir (Thornberry, 2001: 527). Girişimcilik ise temelde fırsatları keşfetmek, seçmek, yorumlamak ve daha sonra belirsiz bir ortamda yenilik yapma yeteneğidir (Ferrante, 2005). Girişimcilik fikir, yetenek, sermaye ve bilginin bir araya getirilmesini mecburi kılmaktadır. Bu bir araya getirme yolculuğu ise riskli, belirsiz ve bazen de gelişigüzel olabilir, ancak her zaman dinamiktir (Ballı, 2017). Genel olarak girişimciliğin ticari, kamu ve sosyal girişimcilik (Tarhan, 2019: 670) şeklinde farklı türleri olmakla birlikte bu çalışmanın odağında ticari (ekonomik) girişimcilik yer almaktadır.

Ekonominin ve refah toplumunun gelişmesinde itici bir güç olan girişimcilik (Çelik, İnce ve Bozyiğit, 2014) eski zamanlardan günümüze, ülkemizde ve dünyada önemini koruyan, hatta giderek artıran bir kavram olmuştur (Çolakoğlu ve Çolakoğlu 2016). Aslında insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan girişimcilik faaliyeti, farklı dönemlerde farklı özellikler kazanarak yolculuğunu ve dönüşümünü kesintisiz sürdürmüştür. İnsanların ilk çağlardan bu yana hayatta kalmak ve gereksinimlerini karşılamak amacıyla uğraştıkları avcılık, çiftçilik, hayvancılık, ticaret vb. gibi her türlü faaliyet, tarihin ilk dönemlerinden beri girişimciliğin olduğunu göstermektedir. Sanayileşme sürecine geçişle birlikte köklü bir değişim yaşanarak girişimci birey tipi, bambaşka nitelikler kazanmaya başlamıştır. Girişimci bireyin bu niteliksel değişimi, aynı zamanda girişimcinin ekonomik değerini ve dolayısıyla toplumdaki önemini de artırmıştır. Günümüzde ise bilgi toplumuna geçişle birlikte değişen koşullar girişimcilik anlayışında radikal değişim meydana getirmiştir. Geleneksel girişimciler yerini bilgi ve teknolojiye dayalı düşünen ve yenilikçi bir anlayışa sahip olan girişimcilere bırakmıştır (Aşkın, Nehir ve Vural, 2011). Bu nedenle içinde bulunduğumuz 21. yüzyıl, girişimcilik konusunda önemli bir periyodu teşkil etmektedir.

21. yüzyılda küresel ekonomik sistem, teknolojik gelişmeler, modernleşme çabası ve bilgi çağı toplumlarında hızlı bir dönüşüme yol açmıştır. Bu durum, yeni dünya düzeninde ülkelerin güçlü bir ekonomi için ihtiyaç duydukları ve yetiştirmek istedikleri nitelikli vatandaşların sahip olması gereken yeterliliklerin ve becerilerin değişimini de beraberinde getirmiştir. Vatandaşlara kazandırılmak istenen bu beceri ve yeterlilikler, alan yazında "21.yüzyıl becerileri" olarak ifade edilmektedir (Aydın, 2019). Bu beceriler, çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından farklı şekillerde tanımlanmış ve sınıflandırılmıştır. Bunlar içerisinde, özellikle "The Partnership for 21st Century Skills [P21]", önerdiği 21.yüzyıl becerileri ile oldukça popüler konumdadır. Bu kapsamda P21'in gündeme getirdiği yaşam ve kariyer becerileri içerisinde girişimcilik de kendine yer bulmuştur (P21, 2009). 21. yüzyılda bahsi geçen gelişmelere paralel olarak girişimcinin ve girişimciliğin ekonomik değeri ve toplumdaki önemi oldukça artmıştır. Bunun bir yansıması olarak kişisel beceriye bağlı girişimcilik ön plana çıkmış ve insanın entelektüel üretkenlik yeteneği önem kazanmıştır (Aşkın vd., 2011). Bu yeteneğin geliştirilmesinde ve yeni nesillerde girişimcilik eğiliminin oluşturulmasında ülkenin genel ekonomik, sosyal ve siyasi yapısı, bölgesel ve çevresel faktörler, kişilik özellikleri gibi faktörlerin (Güreşçi, 2014) yanı sıra eğitime de büyük bir görev düşmektedir (Salome, 2012). Özellikle girişimcilik becerisinin genetik bir özellik olmaktan ziyade eğitim süreci sonucunda bireylere kazandırılabilmesi eğitimin önemini ortaya koymaktadır.

21. yüzyılda yaşanan gelişmelerden açıkça anlaşıldığı üzere, eğitim kurumlarının çocuklara sadece bilgi aktarma misyonu artık geride kalmıştır. Bu kurumların yeni görevi, yetişmekte olan nesilleri uluslararası arenada mücadele edebilmek için 21. yüzyılın gerektirdiği bilgi, beceri ve değerlerle donatmaktır. Başta Batı ülkeleri olmak üzere pek çok ülke, bu gelişmelere kayıtsız kalmamak, bilimsel gelişmeleri takip edebilmek ve modern çağa ayak uydurabilmek için eğitim sistemlerini sorgulamakta ve yeni önlemler almaya çalışmaktadırlar (Yılar, 2020). Esasen yaşamın gittikçe karmaşıklaşması, eğitilmiş insan sayısının artması ve farklı becerilere sahip bireylere yeni gelişen alanlarda daha fazla ihtiyaç duyulması (Çelikkaya, Yıldırım ve Kürümlüoğlu, 2019; Mutluer, 2013) eğitim sistemlerinin beceriler ışığında yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılmaktadır (Jacobson, 1998). Söz konusu becerileri kazandırarak bireyleri yaşama hazırlamanın ilk yolu ise öğretim programları ve bu programlara göre hazırlanmış olan ders kitaplarından geçmektedir. Bu kapsamda gelişmiş ülkelerde 1990'lı yıllarda, Türkiye'de ise 2000'li yılların başlarından itibaren öğretim programlarında ve dolayısıyla söz konusu

programlar doğrultusunda hazırlanan ders kitaplarında radikal değişiklikler yapılarak becerilere daha kapsamlı bir şekilde yer verilmiştir. Bu gelişmenin yansımaları özellikle etkin ve yetkin vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (SBDÖP) ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında görmek mümkündür.

Ülkemizde girişimcilik dersleri ortaöğretim kademesinde 2009 yılından itibaren seçmeli ders olarak; üniversitelerin ise özellikle iktisadi ve idari bilimler kapsamındaki fakülte, yüksekokul ve meslek yüksekokullarında zorunlu veya seçmeli ders olarak okutulmaktadır. Daha küçük yaştaki öğrencilerin öğrenim gördüğü ilk ve ortaokul kademesinde ise doğrudan bir girişimcilik dersi olmamakla birlikte bu becerinin kazandırılması misyonu özellikle Sosyal Bilgiler dersine bırakılmıştır. Böylece söz konusu beceri hem 2005 hem de 2018 SBDÖP'de kendine yer bulmuştur. Her iki programda da girişimcilik becerisinin daha çok "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanı içerisinde yer alan kazanımlarla verilmeye çalışıldığı söylenebilir. Aynı şekilde değişen öğretim programlarına uygun olarak hazırlanan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında da girişimcilik becerisiyle alakalı konular, özellikle "Üretim, Dağıtım ve Tüketim" öğrenme alanı kapsamında hazırlanan ünitelerde yer almaktadır. Bütün bu değerlendirmeler, okul sıralarındaki çocukların müstakbel birer girişimci olarak yetiştirilmeye çalışıldığını ve özellikle ders kitaplarının bu yolda vazgeçilmez bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir.

Girişimcilik konusunda ulusal ve uluslararası literatürün oldukça zengin olduğu; bununla birlikte girişimciliği ders kitapları bağlamında ele alan çalışmaların ise oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Kapsamlı bir tarama sonucunda ortaya çıkan tablo şöyle özetlenebilir: Kent (1989) lisans düzeyinde okutulan İktisat İlkeleri ders kitaplarını önceden belirlenen girişimcilikle alakalı 23 kavram dâhilinde incelemiştir. Elde edilen bulgulara göre ilgili ders kitaplarının çoğu girişimcilik kavramını yeterince kapsamamaktadır. İncelenen on beş ders kitabının hiçbiri 23 kavramın tamamına yer vermemiştir. Bu araştırmaya binaen Kent ve Rushing (1999) 10 yıl sonra aynı ders kitaplarının yeni baskılarını incelemişlerdir. Elde edilen sonuçlar ilgili ders kitaplarında önemli bir değişim olmadığını; girişimcilik konusunun hem yetersiz hem de düzensiz şekilde ele alındığını ortaya koymuştur. Böylece İktisat İlkeleri dersini alan öğrencilerin ekonomik süreç hakkında eksik bir anlayışa sahip olabilecekleri ifade edilmiştir. Johansson (2004) İsveç'te 14 farklı üniversitenin ekonomi alanındaki doktora programlarında okutulan 20 ders kitabını girişimcilik konusunda kelime analizi ile incelemiştir. Söz konusu kitaplar Mikro İktisat, Makro İktisat ve Endüstriyel Organizasyon alanlarında en yaygın kullanılan kitaplardır. Araştırma sonuçlarına göre incelenen kitaplar girişimcilik ve özel mülkiyet hakları konularında yeterli değildir. Ayrıca kitaplar, dünyadaki gerçek ekonomi sorunlarını analiz etmede genellikle işe yaramaz teori ve yöntemler üzerine kuruludur. Edelman, Manolova ve Brush (2008) ABD'deki yükseköğretim kurumlarında kullanılan girişimcilik ders kitaplarında vurgulananlar ile yeni gelişen girişimcilerin katıldığı girişimcilik eğitimi uygulamaları arasındaki uyum ve farkları incelemişlerdir. Araştırma sonucunda yeni yetişen girişimcilerin başlangıç uygulamaları ile girişimcilik ders kitaplarındaki metinlerde verilen bilgiler arasında bir boşluk olduğunu saptamış; bu nedenle öğrencilerin ihtiyaçlarını daha iyi karşılamak için ders kitaplarındaki içeriğin geliştirilmesi gerektiğini önermişlerdir. Baysal ve Özkul (2009) ilköğretimin ilk beş yılında okutulan Türkçe ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında girişimci, girişimcilik kavramları ve bunlarla alakalı sözcüklere ne kadar yer verildiğini tespit etmek amacıyla bir araştırma yürütmüşlerdir. Araştırma sonucunda yalnızca ilköğretim 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında girişimci/girişimcilik kelimelerinin geçtiği ve girişimcilikle ilgili örnek bir metnin yer aldığı tespit edilmiştir. Moss ve Gras (2012) yaptıkları çalışma kapsamında Sosyal Girişimcilik ders kitaplarını incelemişlerdir. Bu doğrultuda ulaşılan bulgular söz konusu ders kitaplarının içerik açısından birbirlerinden farklı olduğunu göstermiştir. Her bir ders kitabının belirli organizasyon yapıları, girişimcilik sürecinin belirli aşamaları, girişimcilik vakaları ya da girişimcilik teorisi gibi farklı konu başlıklarına yoğunlaştığı belirlenmiştir. Mason ve Siqueira (2014) yükseköğretim düzeyinde okutulan ve girişimciliğe odaklanan 57 ders kitabını incelemişlerdir. Ulaşılan bulgular çoğu ders kitabının girişimciliğin doğası, iş planları, finansman, pazarlama ve vakalar gibi konuları önemli ölçüde kapsadığını göstermektedir. Ancak kitapların büyük bir çoğunluğu satış, aile şirketi, kadınlar ve azınlıklar ile etik ve sürdürülebilirlik gibi konulara çok az yer vermiştir. İn (2015) yaptığı çalışmada, 1968-2012 yılları arasında 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında girişimcilik becerisinin nasıl ele alındığını araştırmaya çalışmıştır. Araştırmanın sonucunda kitaplarda kişisel, iletişimsel ve ekonomik kategorilerde girişimciliğe yer verildiği belirlenmiştir. Bunlardan kişisel boyutta yenilikçi fikirler sunma, ürünler tasarlayabilme ve yaratıcı ve sorumluluk; iletişimsel boyutta başkalarıyla çalışabilme ve ekonomik boyutta ise iktisat alanının en önemli terimlerini bilme, insanların ekonomideki rolünü anlayabilme

becerilerinin ön plana çıktığı görülmüştür. Khaleghinezhad, Hakimzadeh, Hedayati ve Shabani (2015) ilköğretim okullarında 6. sınıf Teknoloji ve İş ders kitabı içeriğinin girişimci tutumlara göre incelenmesi amacıyla bir çalışma yürütmüşlerdir. Çalışma sonucunda Teknoloji ve İş ders kitabının %59'unun girişimci bir tutumla tasarlandığı ortaya konulmuştur. Bununla birlikte ders kitaplarında girişimci tutumun başarı, eğilim ve davranışsal yön boyutları en yüksek sıklığa sahipken, diğer boyutların düşük sıklıkta yer aldığı belirlenmiştir. Polat, Koçak, Çermik, Meral ve Boztaş (2015) Sosyal Bilgiler ders kitaplarının girişimcilik becerisini kazandırmada yeterli olup olmadıklarını öğretmen görüşlerine göre incelemişlerdir. Araştırmanın sonuçlarına göre öğretmenler genel olarak ders kitaplarında girişimciliğin detaylı bir şekilde ve ekonomik faaliyetler kapsamında ele alındığını düşünmektedirler. Amiri ve Doodman (2017) yedinci sınıfa ait İş ve Teknoloji ders kitabı ile sekizinci ve dokuzuncu sınıflara ait Teknik ve Meslek ders kitaplarında girişimcilik kavramı bileşenlerinin ne ölçüde ele alındığını analiz etmişlerdir. Araştırma sonuçları girişimcilik bileşenlerine en yüksek odaklanma oranının yedinci sınıf ders kitaplarında; en düşük odaklanma oranının ise sekizinci sınıf Meslek ve Teknik ders kitabında olduğunu göstermiştir. İncelenen ders kitaplarının tümünde girişimcilik bileşenleri içinde en yüksek oranda yaratıcılık, en düşük oranda ise risk almaya odaklanıldığı tespit edilmiştir. Bakırcı ve Öçsoy (2017) ise yaptıkları araştırmada Fen Bilimleri ders kitabında yer alan etkinliklerin girişimcilik kavramına uygunluğunu öğretmen görüşlerine göre incelemişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre Fen Bilimleri öğretmenlerinin çoğunluğu ders kitaplarında yer alan etkinliklerin öğrencilerin girişimcilik becerilerine katkı sağlayacağını düşünmektedir. Bununla birlikte öğretmen görüşlerine göre kimya konusundaki etkinliklerin fizik ve biyoloji konusundaki etkinliklere göre girişimcilik becerisi üzerinde daha az etkili olduğu belirlenmiştir. Hutchinson (2020) doktora tez çalışmasında Güney Afrika Bölgesel Ekonomik ve Kalkınma Topluluğu'na üye olan ülkelerde okutulan Çağdaş Ticaret ders kitaplarını girişimcilik olgusu bağlamında incelemiştir. Araştırmanın bulgularına göre, analiz edilen ders kitaplarında girişimcilik olgusal bir bakış açısı yerine ideolojik bir bakış açısı ile sunulmaktadır. Tespit edilen ana ideolojik oluşumlar arasında özellikle iş kurma kolaylığı, kişisel zenginleştirme, erkeklerin örnek girişimci ve yönetici olarak öne çıkması, toplumsal cinsiyet rollerinin klişeleştirilmesi, girişimcilik hiyerarşisinin en alt basamağında kadınların yer alması ve yoksulluğa çözüm gibi konuların öne çıktığı saptanmıştır. Morgan'ın (2020) çalışmasında ise Ekonomi ve Yönetim Bilimleri ders kitaplarında girişimciliği çevreleyen hegemonik ve ideolojik yönelimler incelenmiştir. Buna göre çalışmada tespit edilen en çarpıcı bulgu, girişimcinin neoliberal değerlere derinden yatırım yapan beyaz ırktan kapitalist bir erkek olarak temsil edilmesidir. Dolayısıyla öğrencilerin bu ders kitapları aracılığıyla kendilerine iletilen mesajlardan olumsuz etkilenebilecekleri ifade edilerek daha adil bir pedagojinin benimsenmesini sağlamak için okullardaki müfredat materyallerinin hassasiyet ve dikkatle seçilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bunların dışında Richard, Deal ve Mills (2021) İşletmeye Giriş ders kitaplarında kadınların sosyal konumlarını, temsillerini ve alanlarını inceleyerek, Kanada'daki kadınlar için girişimci kimliğin söylemsel temelleri hakkında bilgi sağlamak amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Ulaşılan bulgular ile ders kitaplarında yer alan girişimcilik metinlerinin erkeksi terimlerle aşırı derecede cinsiyetçi olduğu ve aynı zamanda kadın girişimcilerin temsili marjinalleştirilirken erkek iş deneyimine ayrıcalık sağlamaya hizmet edildiği belirlenmiştir.

Kapsamlı bir tarama sonucunda literatürde ulaşılabilen tüm bu kaynaklar girişimciliği ders kitapları özelinde doğrudan ele alan çalışmaların sınırlı olduğunu; özellikle girişimciliğin Sosyal Bilgiler ders kitaplarında incelendiği çalışmaların ise yetersiz olduğunu göstermektedir. Hatta 2018 SBDÖP'ye göre hazırlanan ders kitaplarını girişimcilik açısından inceleyen başka bir çalışmaya rastlanmamıştır. Nitekim bu çalışma ile bahsi geçen ders kitaplarının ekonomi temelinde girişimciliğe ilişkin olarak sunduğu verilerin analiz edilmesi ve girişimcilik bazında gelecek ders kitapları için birtakım önerilerde bulunulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda elde edilen bulguların literatüre katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu araştırma, 4 adet Sosyal Bilgiler ders kitabından elde edilen bulgularla sınırlıdır.

Yöntem

Bu çalışma, nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırma gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların ait oldukları tabii ortamda ya da kendi özgül koşulları çerçevesinde gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konulmasına dönük nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu çerçevede çalışmanın ana materyali, 2021 yılı itibarıyla ülkemizde ilköğretim ve ortaokul düzeyinde okutulan 4 adet ders kitabından oluşmaktadır. Ders kitapları

seçilirken, ilgili zaman diliminde yürürlükte bulunan öğretim programına uygun olarak hazırlanmış olmalarına ve eğitimden sorumlu resmî birimlerin onayından geçmiş olmalarına dikkat edilmiştir. Çalışma kapsamında incelenen ders kitapları, Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Çalışma Kapsamında İncelenen Ders Kitapları

Yazar	Ders Kitabı	Yayınevi/Yayın Yeri	Basım Yılı
1 Sami Tüysüz Ö. Faruk Evirgen,	İlkokul Sosyal Bilgiler-4 Ortaokul ve İmam Hatip	Tuna Matbaacılık: Ankara T.C. Milli Eğitim Bakanlığı:	2020
2 J. Özkan ve S. Öztürk C. Yıldırım, F. Kaplan,	Ortaokulu Sosyal Bilgiler-5 Ortaokul ve İmam Hatip	Ankara T.C. Milli Eğitim Bakanlığı:	2021
3 H. Kuru ve M. Yılmaz G. Gültekin, M. Akpınar, M.	Ortaokulu Sosyal Bilgiler-6 Ortaokul ve İmam Hatip	Ankara T.C. Milli Eğitim Bakanlığı:	2019
4 Nohutcu, P. Özerdoğan ve S. Aygün	Ortaokulu Sosyal Bilgiler-7	Ankara	2019

Tablo 1'de yer alan ders kitaplarından çalışmanın konusuna ilişkin verilerin toplanması amacıyla doküman analizi yöntemine başvurulmuştur. Doküman analizi, basılı ve elektronik dokümanların incelenmesine veya değerlendirilmesine yönelik sistematik bir yöntemdir. Nitel araştırmadaki diğer analitik yöntemler gibi doküman analizi de anlamı ortaya çıkarmak, anlayış kazanmak ve nihai olarak bilgiyi üretmek üzere verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını gerektirir (Bowen, 2009). Bu yöntem ile ders kitaplarından toplanan ve genel analizleri yapılan verilerin daha detaylı çözümlenmesinde ise içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Nitel bir araştırma tekniği olarak yaygın bir şekilde kullanılan içerik analizi, metinlerden (ya da diğer anlamlı şeylerden) kullanıldıkları bağlamlara göre tekrarlanabilir ve geçerli çıkarımlar yapmaya yönelik bir araştırma tekniğidir (Krippendorff, 2004).

İçerik analizinde yapılan işlem, benzerlik gösteren dataları belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Toplanan veriler, güvenilirliği sağlamak amacıyla öncelikle bu çalışmanın yazarları olan Sosyal Bilgiler eğitimi alan uzmanı ve Eğitim Tarihi alan uzmanı tarafından ayrı ayrı incelenerek içerik analizleri yapılmıştır. Ayrıca çalışmadan bağımsız başka bir uzmanın görüşüne de başvurulmuştur. Bu analizlerin sonucunda, elde edilen bulgular karşılaştırılmış ve bunların birbirleriyle tutarlı oldukları saptanmıştır. Yapılan veri analizinin güvenilirliği; [Görüş birliği / (Görüş birliği + Görüş ayrılığı) x 100] formülü kullanılarak hesaplanmıştır (Miles ve Huberman, 1994). Bunun sonucunda kodlayıcılar arasındaki ortalama güvenilirlik % 86 olarak bulunmuştur. Bu çerçevede elde edilen ve belirli temalar altında toplanan bulgular, öne çıkan özelliklerine, ortak ve farklı boyutlarına göre literatür ışığında tartışılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, konuyla ilişkili olmak üzere Türkiye'de ilkökul ve ortaokullarda okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarından elde edilen bulgular sunulmuştur.

Kavramsal Yaklaşım: İhtiyaç, Girişim ve İcat

İhtiyaç, "insanın varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan ve giderilmediğinde hayati sorunlara yol açan her şey" (Tüysüz, 2020: 123) şeklinde tanımlanmıştır. Girişim ise ders kitaplarında açık bir tanımlı tespit edilememekle birlikte, konuya ilişkin diğer bulguların gösterdiği üzere esasen ihtiyaçların ön ayak olduğu bir eylem olarak kabul edilebilir. "İnsanların hayatı kolaylaştırmak ve ihtiyaçlarını gidermek için yeni ürünler ortaya çıkarması" (Tüysüz, 2020: 119) da icadın tanımı olarak verilmiştir. Bu bulgular, ihtiyaç, girişim ve icat arasındaki yakın ilişkiyi açıkça gözler önüne sermektedir.

Nitekim çalışma kapsamında incelenen ders kitaplarında, insanların tarih boyunca ihtiyaçlarını giderme arayışı içinde oldukları, bu doğrultuda yürüttükleri araştırmalar, çalışmalar ve gerçekleştirdikleri girişimler sonucunda hayatlarını kolaylaştırıcı icatlar yaptıkları kaydedilmiştir. Bu çerçevede, tarihsel süreç içerisinde insanoğlunun icat ettiği ve geliştirdiği başta tekerlek olmak üzere ampul, elektrik süpürgesi, ütü, çamaşır makinesi, saç

kurutma makinesi, telefon, telgraf, telsiz, cep telefonu, uçak ve benzeri araç-gereçler gündeme getirilmiştir. Önemli bir bölümünün mucitlerine de temas edilmiş olan bu araç-gereçler, birer teknolojik ürün olarak değerlendirilmiştir. Bilimdeki gelişmeler ve değişen ihtiyaçlar doğrultusunda zaman içerisinde çeşitli girişimlerde bulunularak bu ürünlerin iyileştirildikleri ve böylece daha kullanışlı bir hale getirildikleri vurgulanmıştır. Bununla beraber, bahsi geçen tüm ürünlerin insanların yükünü hafifleterek, işini kolaylaştırarak, iletişim ve ulaşım ihtiyacına etkin bir şekilde cevap vererek kendilerine hem sosyo-kültürel hem de ekonomik açıdan konforlu bir hayat imkânı sunduklarına işaret edilmiştir. Bu ürünlerin her biri, ilk ve son örneklerine ilişkin görsellerle görünür kılmıştır. Kullanılan bu görseller sayesinde adı geçen ürünlerin zamanla kaydettikleri gelişim ve ulaştıkları son nokta gözler önüne serilmiştir. Teknolojide kaydedilen bu gelişmelerin sağladığı faydaların yanında ürettiği zararlar da unutulmamıştır. Bu gibi teknolojik ürünlerin kendimize, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanılması gerektiği savunulmuştur. Bu doğrultuda hazırlanan kılavuzlardaki uyarıların ve önerilerin önemle dikkate alınması salık verilmiştir (Tüysüz, 2020).

Girişimcilik ve Girişimcilerin Özellikleri

İncelenen ders kitaplarında girişimciliğin ne anlama geldiğine ilişkin herhangi bir tanımlama yapılmamıştır. Sadece bir ders kitabında çocuklara cevaplanmak üzere "girişimcilik kavramından ne anlıyorsunuz? Açıklayınız" (Evirgen, Özkan ve Öztürk, 2021: 135) sorusu yöneltilmiştir. Bu yaklaşım, girişimci konusunda değişmiştir. Nitekim bir ders kitabının sonunda yer alan sözlükte girişimci, "ticaret, endüstri vb. alanlarda sermaye koyarak girişimde bulunan kimse..." (Yıldırım, Kaplan, Kuru ve Yılmaz, 2019: 260) olarak tanımlanmıştır. Bu tanıma konu olan girişimci hangi özellikleri hâizdir?

Girişimci olmak, eğitimle inşa edilen nitelikli insan gücünün başlıca özelliklerinden biri olarak takdim edilmiştir. Bu, girişimcinin eğitilmiş ve bu çerçevede nitelikli bir insan kaynağı olduğuna işaret etmektedir. Nitelikli insan gücünün bu bağlamda sıralanan diğer özellikleri ise şöyledir (Yıldırım vd., 2019: 182):

- İşini en iyi ve başarılı şekilde yapar,
- İşini severek yapar,
- Kullandığı malzemeyi, enerjisi ve zamanı en verimli şekilde değerlendirir,
- Yenilikleri ve gelişmeleri takip eder, yeniliklere açıktır,
- Çalışkandır, üretkendir ve iyi bir gözlemcidir.

Girişimcilerin nitelikli bir insan gücü olduğu temel alınırca sıralanan bu özelliklerden her birinin girişimcileri de tarif ettiği rahatlıkla söylenebilir. "Ülkemizde son yıllarda gerek özel girişimcilerin gerekse devletin çalışmaları sonucunda çeşitli alanlarda yatırımlar yapılmaktadır. Girişimci iş insanlarımızın kurdukları fabrikalar ve oteller ülkemizde iş imkânlarını arttırmakta ve işsizlik oranını azaltmaktadır" (Yıldırım vd., 2019: 183) ifadeleriyle girişimciler aynı zamanda "çeşitli alanlarda yatırım yapan", "iş imkânlarını arttıran" ve "işsizlik oranını azaltan" kişiler olarak konumlandırılmışlardır.

Örnek Girişimciler

İncelenen ders kitaplarında üstteki bulguların yanı sıra örnek girişimcilere dair önemli bulgulara da ulaşılmıştır. Bir ders kitabında, *ekonomi için yeni fikirler* başlığı altında Nuri Demirağ, Türkiye ekonomisi tarihinde önemli bir girişimci olarak ele alınmıştır. Bu Türk girişimci, öncelikle Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları inşaatının ilk müteahhitlerinden biri olarak tanıtılmıştır. Akabinde kendisinin Türkiye'nin 10 bin km'lik demiryolu ağının 1250 km'lik bölümünün inşasını gerçekleştirdiği, bu nedenle Mustafa Kemal Atatürk tarafından "Demirağ" soyadının kendisine verildiği, Cumhuriyet Dönemi'nin sayılı zenginleri arasına girdiği, yeni fikirlere açık olması ve çalışkanlığı ile tanınmış bir iş adamı olduğu belirtilmiştir. Girişim sahasının sadece demiryollarıyla sınırlı olmadığı vurgulanan N. Demirağ'ın ayrıca Türkiye'de uçak fabrikasının kuruluşu ve paraşüt üretimi gibi ilkleri de gerçekleştirdiği ifade edilerek çok yönlü ve oldukça etkin bir girişimci profili çizilmiştir. N. Demirağ'ın bu girişimleri sayesinde 1941 yılında tamamen Türk yapımı ilk uçağın gökyüzüyle buluştuğu kaydedilerek girişimlerinin olumlu sonuçlarına dikkat çekilmiştir. Bu Türk girişimci, görseller kullanılmak suretiyle yetişmekte olan nesillerin zihinlerinde canlı tutulmaya çalışılmıştır (Evirgen vd., 2021).

Ders kitaplarında, N. Demirağ'ın yanı sıra kadın girişimcilerin varlığına da özellikle dikkat çekilmiştir. Bu çerçevede tanıtılan girişimcilerden biri, ailesine ekonomik katkı sağlamak için iş hayatına atılan bir kadın işçidir. *İşçilikten patronluğa uzanan başarı hikâyesi* başlıklı bir yazıda, kendisinin önce kayısı fabrikasında mevsimlik işçi olarak çalıştığı, akabinde çalıştığı şirketin tekstil sektörüne yönelmesi üzerine buradaki görevine temizlik işçisi olarak devam ettiği belirtilmiştir. Kadın işçinin bu son görevi esnasında, makinelerin nasıl çalıştırılacağını ve bakımını öğrenerek müdürlüğe kadar yükseldiği, hatta iplikten kumaşın üretim aşamasına kadar her şeyi öğrendikten sonra bir atölye kurarak ticarete atıldığı ve böylece kendi işinin patronu olduğu dikkatlere sunulmuştur (Yıldırım vd., 2019).

Gaziantep'te girişimci kadınlar başlıklı bir diğer yazıda ise Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu üyesi bir vekilin dilinden kadın girişimciler konusunda kayda değer noktalara temas edilmiştir. Bu bağlamda, Gaziantep kadın temsilinin özellikle yerelde oldukça yüksek olduğu Türk illerinin başında sayılmıştır. Bu doğrultuda Gaziantep'te, iş hayatında kadını destekleyen programların yapılmasının uygun görüldüğü belirtilmiştir. Gaziantep kültürünü dünyaya taşıyan ürünler, yöre kadınlarının sanata, kültüre ve ekonomiye sağladıkları büyük katkıların en iyi örneği olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, gündeme getirilen ürünlerden biri, ipekli bir dokuma türü olup, sadece Gaziantep'te el tezgahlarında dokunan kutnu kumaşı olmuştur (Yıldırım vd., 2019). *Kadın girişimci vize sorunu yaşanan ABD'ye halılarıyla girdi* başlıklı başka bir yazıda da genç bir kadın girişimciye odaklanılmıştır. İzmir'de, tasarladığı halılarla 11 ülkeye ihracat yaptığı ifade edilen bu kadın girişimci, yaşanan soruna rağmen halılarını ABD'ye ihraç etmedeki başarısıyla gündeme getirilmiştir (Gültekin, Akpınar, Nohutcu, Özerdoğan ve Aygün, 2019).

Başlıca Ekonomik Faaliyet Alanları ve Girişimcilik

"İnsan ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak sürdürülen (...) işlerin her biri" (Tüysüz, 2020: 126) şeklinde tanımlanan ekonomik faaliyet, bu çalışmanın ana odağını teşkil eden girişimcilikle yakından ilişkili bir diğer konu olmuştur. Başka bir ifadeyle ekonomik faaliyet alanlarından her biri, aynı zamanda birer girişim sahasıdır. Türkiye özelinde tarım, hayvancılık, sanayi, ticaret, turizm, ormancılık, madencilik ve hizmet sektörleri, ders kitaplarında üzerinde önemle durulan başlıca ekonomik faaliyet alanları olmuştur (Evirgen vd., 2021; Gültekin vd., 2019; Tüysüz, 2020; Yıldırım vd., 2019).

Bu alanların her biri, çeşitli özellikleri ve gelişme koşulları temel alınarak tek tek ele alınmıştır. Söz gelimi, tarihsel gelişim seyri göz ardı edilmeden anlatılan tarım, ürün elde edilen ekonomik faaliyetlerin başında sayılmıştır. Verimli topraklara ve uygun iklime sahip, sulama imkânları bulunan bölgelerin tarım için elverişli olduğu belirtilmiştir (Evirgen vd., 2021; Gültekin vd., 2019). Verimli toprakların varlığı ve farklı iklim tiplerinin bir arada görülmesi, Türkiye'de tarım ürünü çeşitliliğinin (bu ürünler, yetiştirildikleri bölgeler, hatta şehirler özelinde örneklendirilmiştir) ve tarımda verim artışının nedeni sayılmıştır. Tarımdaki verim artışı, aynı zamanda sulama, gübreleme, makineleşme, tohum ıslahı ve ilaçlama gibi uygulamalara da dayandırılmıştır. Bu durumun, Türkiye'yi tarımsal üretim bakımından dünyada önemli bir ülke haline getirdiği savunulmuştur. Türkiye nüfusunun önemli bir bölümünün geçimini tarımla temin ettiği belirtilerek, bu ekonomik faaliyet alanının ne derece önemli olduğuna işaret edilmiştir. Bu işaret, tarımın geniş bir kitle için aynı zamanda önemli bir girişim sahası olduğu mesajını barındırmaktadır. Türkiye'de yetiştirilen tarım ürünlerinin, sadece birer besin kaynağı değil, aynı zamanda çeşitli sanayi kolları için başlıca ham madde kaynağı olduğu örneklerle ifade edilmiştir (Yıldırım vd., 2019).

Bu açıklamayla tarımın, bir diğer ekonomik faaliyet alanı olan sanayi için taşıdığı değere ve doğal olarak ülke ekonomisine yaptığı katkıya ışık tutulmuştur. Ayrıca kullanılan görseller sayesinde, çocukların bu ekonomik faaliyet alanını yakından tanımasını sağlanmıştır. Özellikle ilkel ve modern tarım araçlarına (saban, traktör, biçerdöver gibi) ilişkin görsellerle üretim teknolojisindeki gelişimin tarımdaki yansımaları görünür kılınmıştır (Evirgen vd., 2021; Gültekin vd., 2019).

Ders kitapları tarıma ilişkin bu bulguların yanı sıra hayvancılık konusunda da kayda değer bulgular sunmaktadır. Hayvancılık, öncelikle konargöçer hayat koşullarından ötürü ilk Türk topluluklarının en önemli geçim kaynağı olarak tanıtılmıştır. Bu tanıtımla hayvancılığın esasen Türk toplumu için kadim bir ekonomik faaliyet alanı olduğuna dikkat çekilmiştir (Yıldırım vd., 2019). Öte yandan, Anadolu, iklimi ve yeryüzü şekilleriyle tarımın yanı sıra hayvancılık için de elverişli bir coğrafya olarak değerlendirilmiştir. Bu geniş

coğrafyanın farklı bölgeleri, çeşitli hayvancılık faaliyetleriyle gündeme getirilmiştir. Bu faaliyetler büyük ve küçükbaş hayvancılık, balıkçılık, arıcılık, kümes hayvancılığı ve ipek böcekçiliği şeklinde sıralanmıştır. Hatta Türkiye hayvancılık haritası verilerek, bu çeşitlilik görünür kılınmıştır. Çocukların bu harita sayesinde yaşadıkları bölgede yapılan hayvancılık faaliyetlerini daha yakından tanımasını temin edilmiştir. Tarım gibi hayvancılık da bazı sanayi kolları için ham madde sağlayan bir diğer ekonomik faaliyet alanı olarak kabul edilmiştir. Ayrıca modern çiftliklerde artık hayvanların da cep telefonundan takip edilebildiğine temas edilerek teknolojik gelişmelerin sadece tarımda değil, hayvancılıkta da etkin bir hale geldiğine dikkat çekilmiştir (Evirgen vd., 2021; Gültekin vd., 2019; Yıldırım vd., 2019).

Sanayi ise özellikle yükseltinin az ve bu çerçevede ulaşımın kolay olduğu bölgelerin ekonomik faaliyeti olarak tarif edilmiştir. Sanayinin ve dolayısıyla diğer ekonomik faaliyetlerin geliştiği şehirler, iş imkânlarının fazlalığı nedeniyle geniş kitlelerin göç yoluyla akın ettikleri birer cazibe merkezi olarak betimlenmiştir. Ancak söz konusu şehirlere yapılan bu göçlerde ve haliyle buralarda yaşanan nüfus artışında sadece iş imkânlarının fazla oluşunun tek belirleyici faktör olmadığı bizzat vurgulanmış; bu konuda bahsi geçen şehirlerin sahip oldukları eğitim, sağlık ve sosyal imkânların da etkili olduğu dikkatlere sunulmuştur (Evirgen vd., 2021). Türkiye'nin gerek yer altı ve gerekse yer üstü kaynaklar bakımından zengin bir ülke olması, sanayisinin hızla gelişmesini sağlayan önemli bir dayanak olarak gösterilmiştir. Türkiye sanayi haritası ile geleceğin girişimcileri olan çocuklara şeker, un, pamuklu-yünlü-ipekli dokuma, bitkisel yağ, konserve, demir çelik ve petrol rafinerisi gibi çeşitli sanayi kollarının dağılışı uygun semboller kullanılarak tanıtılmıştır. Bu sanayi kollarının dışında Türkiye'nin savunma sanayisinde milli üretimle hayata geçirdiği örnek projeler de gündeme getirilmiştir. Böylece bilim ve teknoloji konusunda Türk insanının kat ettiği mesafe açıkça gözler önüne serilmiştir. Bununla beraber, fabrikalarda ve sanayide kullanılan robotlar ve gelişmiş teknolojik ürünler sayesinde daha çabuk ve verimli bir üretim yapıldığı belirtilerek, diğer iki sektörde olduğu gibi sanayide de teknolojinin önemine ve katkısına vurgu yapılmıştır (Yıldırım vd., 2019).

Sanayi; gelişimi, önemi ve ekonomiye katkılarının yanı sıra dünya çapında görülen hava, su, toprak ve gürültü kirliliği gibi olumsuz gelişmelerdeki payı bakımından da söz konusu edilmiştir (Evirgen vd., 2021). Fabrika bacalarına filtre takılması, atık suların toprağa ve sulara boşaltılmaması ve mümkün olduğunca geri dönüşümü olan ham maddelerin kullanılması doğayı korumak ve dolayısıyla bahsi geçen olumsuz gelişmelerin önüne geçebilmek adına yapılabilecek önemli çalışmalardan sayılmıştır (Yıldırım vd., 2019).

Konu bağlamında öne çıkan bir diğer ekonomik faaliyet alanı da ticaret olmuştur. Bu alanla ilgili bulgularda, Türklerin ilk zamanlarından itibaren tarım, hayvancılık ve madencilik dışında ticaretle olan ilişkileri gündeme getirilmiştir (Gültekin vd., 2019; Yıldırım vd., 2019). Ticarete ilişkin bu tarihsel gelişim seyrinin yanı sıra Türkiye'nin ekonomik ilişkileri ve bu ilişkilerde ticaretin yeri söz konusu edilmiştir. Bu bağlamda, Türkiye dış ekonomik ilişkiler hedefi doğrultusunda birçok bölgesel iş birliği girişimine kurucu ve öncü üye olarak katılan bir ülke şeklinde konumlandırılmıştır. Bu bölgesel iş birliğinin Türkiye'ye ekonomik, sosyal-kültürel katkılar sağladığı ve Türkiye'nin yeni pazarlara açılmasını kolaylaştırdığı vurgulanmıştır (Gültekin vd., 2019). Dış ticaret, özellikle de Türkiye'nin komşuları ve Türk Cumhuriyetleri'yle olan ticarî ilişkileri bu çerçevede önemle söz konusu edilmiştir. Bu ilişkilere dair satırlarda, birçok ayrıntının yanı sıra ülkeler arasındaki ithalat ve ihracat faaliyetlerinden ve bu faaliyetlere konu olan ürünlerden de bahsedilmiştir. Burada, özellikle Türk girişimcilerin komşu ülkeler ve Türk Cumhuriyetleri'ndeki yatırımlarına ilişkin şu örnek satırlar bizzat vurgulanmaya değerdir (Tüysüz, 2020: 177, 179, 183-185, 187):

Türkiye, Bulgaristan'ın ilk beş ticaret ortağı arasında bulunmaktadır. Bulgaristan'da irili ufaklı yaklaşık bin beş yüz Türk şirketi faaliyet göstermektedir. (...) Gürcistan'ın en büyük ticarî ortağı konumunda olan Türkiye aynı zamanda bu ülkeye en fazla yatırım yapan ülkelerden biridir. (...) Azerbaycan ile aramızdaki ekonomik ilişkiler oldukça ileri düzeydedir. 2005 yılında faaliyete başlayan Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı, Hazar petrolerini batı pazarlarına ulaştıran önemli bir enerji koridorudur. Hattın açılmasıyla birlikte Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ticaret hacmi daha da genişlemiştir. (...) Türk iş adamları, bağımsızlığını kazandığı ilk günlerden itibaren Türkmenistan'ın kalkınmasına katkı sağlamaktadır. Türkmenistan, Türk firmalarının Orta Asya'da en fazla proje üstlendikleri ülkedir. (...) Ülkemiz, Özbekistan ile arasındaki iş birliğini her alanda

geliştirmeye büyük önem vermektedir. Bu nedenle Özbekistan'la olan ikili ticaret hacmimiz her geçen yıl artmaktadır. Özbekistan'da başta inşaat, tekstil, gıda, otelcilik ve ilaç olmak üzere çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren 700 kadar Türk firması bulunmaktadır. (...) Türkiye ile Kazakistan arasında ekonomik ve ticari alanda çeşitli antlaşmalar yapılmıştır. Türk girişimciler Kazakistan'da özellikle gıda, ilaç, kimya, inşaat, otelcilik ve imalat sektörlerinde yatırımlar yapmışlardır.

Ticaret aynı zamanda, öteki sektörler gibi, teknolojinin etkin bir şekilde uygulanmaya başlandığı bir diğer ekonomik faaliyet alanı olarak gösterilmiştir. Ulaşım teknolojisinde kaydedilen ilerlemenin ticarete sağladığı hız ve güvenlik, bunun en belirgin göstergelerinden biri olarak örneklendirilmiştir. Bu bağlamda, geçmişte kervanla yapılan ticaretin artık turlar, trenler, gemiler ve uçaklarla yapıldığı görselleştirilerek önemle vurgulanmıştır. Türk Hava Yolları'nın hava kargo taşımacılığına yönelik olumlu yaklaşımı ve "Demir İpek Yolu" projesinin Türkiye ayağı bu konuda gündeme getirilen kayda değer gelişmeler olmuştur. Ülkelerarası ekonomik ilişkilerin kolaylaştırılmasında ulaşım kadar iletişim teknolojilerinin katkısına da dikkat çekilmiştir. Telefon ve genel ağ gibi birçok iletişim aracının günümüzde haberleşme dışında ülkelerarası ticarete de önemli birer unsur oldukları savunulmuştur (Evirgen vd., 2021). Özellikle genel ağ üzerinden yapılan "e-ticaret" sayesinde zaman ve mekândan bağımsız olarak dünyanın herhangi bir yerinde ve herhangi bir saatte alışveriş yapma imkânının bulunduğu belirtilmiştir. Ticarete yaşanan dijitalleşmenin bu çerçevede birçok faydasına dikkat çekildiği gibi dezavantajları da unutulmamıştır (Gültekin vd., 2019).

Ticaret gibi turizm de ders kitaplarında önemle irdelenen bir ekonomik faaliyet alanı olmuştur. İç ve dış şeklinde kategorize edilen turizmin ülke ekonomisine katkısı gibi temin ettiği sosyo-kültürel etkileşim de önemle gündeme getirilmiştir. Turizm, bu bağlamda farklı gelenek ve görenekleri tanımanın, değişik lezzetleri tatmanın, dostluğun gelişmesinin, ön yargıların ortadan kalkmasının ve barış içinde yaşamının önemli bir vasıtası olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmelere paralel olarak yaz mevsimi uzun süren, denize kıyısı olan, doğal, tarihî ve kültürel zenginliklere sahip olan yerler turizm faaliyetleri için elverişli sayılmıştır. Türkiye, bu çerçevede gerek tarihî-kültürel dokusu ve doğal güzellikleri gerekse sıcak iklimi ve kumsallarıyla önemli bir turizm merkezi olarak konumlandırılmıştır (Evirgen vd., 2021; Gültekin vd., 2019; Tüysüz, 2020; Yıldırım vd., 2019).

Türkiye benzer şekilde ormancılık, madencilik ve hizmet sektörleriyle de öne çıkan bir ülke olarak resmedilmiştir. Ülkenin orman bakımından zengin bölgelerinde ormancılık, maden kaynakları açısından zengin olan bölgelerinde ise madencilik önemli birer ekonomik faaliyet alanı olarak takdim edilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin orman ve maden kaynakları görselleştirilerek daha anlaşılır kılınmıştır. Hizmet sektörü ise büyük bir kısmında ürün elde edilen bu ekonomik faaliyet alanlarından farklı olarak hizmet üretilen bir alan olarak tanıtılmıştır. Eğitim, sağlık, haberleşme, bankacılık ve ulaşım faaliyetleri bu kapsamda değerlendirilmiştir. Türkiye'de çalışan nüfusun iş kollarına dağılımıyla ilgili olarak paylaşılan verilerde hizmet sektörü, geçmişe nazaran yakın tarihlerden itibaren oldukça öne çıkan bir ekonomik faaliyet alanı olarak gösterilmiştir (Evirgen vd., 2021; Gültekin vd., 2019; Yıldırım vd., 2019).

Meslek Seçimi ve Geleceğin Meslekleri

Meslek, "bireyin hayatını devam ettirebilmek ve geçimini sağlamak için yaptığı iş" (Yıldırım vd., 2019: 184) olarak tanımlanmıştır. Bu tanım, mesleğin bir bakıma hayatın temeli olduğunu işaret etmektedir. İyi bir hayat ile iyi bir meslek arasında doğrudan bir paralellik söz konusudur. Bu da meslek seçimini son derece önemli kılmaktadır. Diğer bir ifadeyle meslek seçimi, sadece mesleği değil; aynı zamanda gelecekteki yaşam şeklini de tayin ettiği için insan hayatında verilen en önemli kararlardan biri olarak kabul edilmiştir. Kendimizi iyi tanımak, ilgi, yetenek ve isteklerimizin neler olduğunun farkında olmak, meslekleri tanımak, meslekî eğitim hakkında bilgi edinmek ve edinilen bilgileri değerlendirmek doğru meslek seçiminin püf noktaları olarak sıralanmıştır. Bu noktaları esas alarak mesleğine karar veren kimselerin işlerini severek yaptıkları, bundan mutluluk duydukları, böylece iş başarıları ve kendilerine güvenlerinin arttığı belirtilerek doğru meslek seçiminin hayatiyetine vurgu yapılmıştır (Gültekin vd., 2019; Yıldırım vd., 2019).

Doğru meslek seçiminin önemsendiği Türkiye'de meslekler, genellikle yaşanan bölgenin ekonomik faaliyetleriyle ilişkilendirilerek sunulmuştur. Söz gelimi, turizm faaliyetlerinin geliştiği Akdeniz kıyılarında turist

rehberliği, aşçılık, animatörlük, tercümanlık ve otel işletmeciliği yaygın meslekler olarak sıralanmıştır. Sanayinin ve dolayısıyla ticaret, ulaşım, bankacılık, turizm, eğitim ve sağlık sektörlerinin geliştiği İstanbul ve çevresinde kaptanlık, şoförlük, bankacılık, öğretmenlik, akademisyenlik, mimarlık ve doktorluk yaygın görölen mesleklerden sayılmıştır. Meslekler ile bölgelerin ekonomik faaliyetleri arasında kurulan bu ilişki, Türkiye'nin diğer bölgeleri için de yinelenmiş ve çeşitli meslek gruplarının varlığına dikkat çekilmiştir (Evirgen vd., 2021). Bu ilişkilendirme, konunun girişimcilikle olan bağını da açıklar bir mahiyettedir.

Ders kitaplarında söz konusu edilen mesleklerin hepsinin sonsuza dek kalıcı olacağını iddia etmek son derece zordur. Bazı meslekler gelecekte de önemini ve yerini koruyabilir, ancak bazı meslekler de geçerliliklerini yitirebilir ve yerlerini yeni mesleklere terk edebilirler. Bu konuda genellikle toplum ihtiyaçlarındaki değişimin ve teknolojiye kaydedilen ilerlemenin etkili olduğu düşünölmektedir. Doktorluk, hemşirelik, öğretmenlik ve çiftçilik gelecekte de ihtiyaç duyulacak mesleklerden sayılmıştır. Bunların yanında insanların daha sağlıklı bir hayat sürebilmesini sağlayacak beslenme şekilleri konusunda çalışma yapan gıda mühendisliği, diyetisyenlik ve beslenme uzmanlığı gibi mesleklerin de gelecekte var olmaya devam edeceği kaydedilmiştir. Özellikle teknolojiye bağlı gelişime bağlı olarak sosyal medya uzmanlığı, yazılım mühendisliği, tıp mühendisliği, havacılık ve uzay mühendisliği ve yapay zekâ uzmanlığı geleceğin meslekleri bazında değerlendirme konusu edilmiştir (Göltekin vd., 2019).

Sonuç ve Tartışma

Çalışma kapsamında ele alınan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ihtiyaç ve icat gibi esasen girişimle doğrudan ilişkisi olan bazı temel kavramlar tanımlanmak suretiyle ele alınmıştır. İhtiyaçların çeşitli girişimlere ön ayak oldukları ve bu girişimlerin sonucunda birtakım icatların yapıldığı vurgulanarak bu kavramlar arasındaki yakın ilişki gözler önüne serilmiştir. Ancak girişim, girişimci ve girişimcilik kavramları içerisinde sadece ikincisi tanımını bizzat verilerek açıklanmıştır. Bu tanımda girişimci, "ticaret, endüstri vb. alanlarda sermaye koyarak girişimde bulunan kimse" olarak tarif edilmiştir. Girişimci, bu tarifile ekonomik faaliyet alanları temel alınarak konumlandırılmıştır. Girişimciye ilişkin bu tanım, doğrudan doğruya konuya ilişkin ana metinde değil; bir ders kitabının sonunda yer alan sözlükte tespit edilmiştir.

Bununla birlikte, çocukların özellikle kendilerine yöneltilen bir soruyla girişimcilik kavramı üzerinde düşünmeye ve buna ilişkin bir tanım veya açıklama üretmeye sevk edildikleri de vurgulanmalıdır. Ders kitaplarında çocukların başta girişimcilik kavramı olmak üzere girişimcilikle alakalı çeşitli kavramlar veya konular üzerinde düşünmeye ve araştırma yapmaya sevk edilmeleri, olağan bir durumdur. Çünkü söz konusu ders kitapları, yapılandırmacı öğrenme yaklaşımının benimsendiği öğretim programına göre hazırlanmıştır. Bilindiği gibi bu yaklaşım doğrultusunda öğretmenler öğrenmeyi kolaylaştırıcı birer rehber olarak konumlandırılırken, öğrenciler öğrenme sürecine aktif olarak dâhil olan, düşünen, sorgulayan, araştıran ve bilgiyi kendi çabalarıyla yapılandıran birer aktör olarak kabul edilmişlerdir. Fakat öğretmenlerin görüşlerinden hareketle ilköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarını girişimcilik becerisi açısından değerlendiren Polat vd.'nin (2015) ulaştıkları bir bulgu, bu konuda farklı bir düşüncenin varlığını göstermiştir. Çocuklara girişimcilik becerisinin kazandırılmasına ilişkin olarak araştırmada tespit edilen bu bulguya göre, ders kitaplarında yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı doğrultusunda benimsenen dolaylı anlatım yerine doğrudan anlatıma geçilmeli ve içerik bu çerçevede anlamlandırılmalıdır. Bu bulgu, henüz eğitim hayatlarının başında bulunan çocukların girişimcilik konusunda doğrudan açıklamalar yapılarak bilinçlendirilmelerinin daha faydalı olabileceğine işaret etmektedir.

Konuyla ilişkili olmak üzere, ders kitaplarında girişimcilerin taşıması gereken özellikler de söz konusu edilmiştir. Girişimciler, eğitimi ve bu bağlamda nitelikli bir insan kaynağı olarak resmedilmişlerdir. Nitelikli insan gücüne ilişkin olarak sıralanan diğer özelliklerin de bu çerçevede girişimcileri tarif ettiği rahatlıkla söylenebilir. Ayrıca girişimciler yatırım yapan, iş imkânlarını genişleten ve dolayısıyla işsizlik oranlarının düşmesine katkıda bulunan kişiler olarak da konumlandırılmışlardır. Öte yandan, Türkiye'de gerek geçmişte ve gerekse hali hazırda önemli girişimlere imza atmış bazı örnek girişimciler de söz konusu edilmiştir. Bunlar içerisinde özellikle kadın girişimcilerin varlığına bizzat ve daha fazla dikkat çekildiği hatırlanmalıdır. Bu örneklerle Türk kadınının iş hayatı içerisindeki temsilinin ne kadar genişlediği ve bu bağlamda kadın girişimcilerin başarı azminin ne derece yüksek olduğu gözler önüne serilmiştir. Kadının iş dünyasındaki yerinin

vurgulanması ve kadın girişimcilerin varlığına bizzat dikkat çekilmesi, Türkiye'de, esasen kadına biçilen anne, eş, sevgili gibi geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin ötesine geçildiğine ilişkin anlamlı birer mesaj sayılabilir.

1968-2012 yılları arasında okutulmuş olan 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının içeriğini girişimcilik becerisi açısından analiz eden İn'in (2015) ulaştığı bulgular, bu bağlamda destekleyici bir özellik arz etmektedir. Söz konusu araştırmada başarılı girişimcileri tanıma, yazarın ele aldığı ekonomik becerilerden biri olmuştur. Bu kapsamda hem birey hem de kurum bazında birtakım başarılı girişimcilere temas etmiştir. Bunlar içerisinde elbette kadın girişimciler de bulunmaktadır. Başarılı girişimciler, yetişmekte olan nesiller için hem birer esin ve motivasyon kaynağı hem de rol model olarak değerlendirilmiştir. İn'in (2015) keza girişimcilik temelinde irdelediği yenilikçi fikirler sunma, ürünler tasarlayabilme, yaratıcılık, eğitimin önemini anlama, azim, mücadelelilik ve sıkı çalışma gibi kişisel beceriler de girişimcilerin söz konusu özellikleriyle örtüşmektedir. Türkiye'de girişimcilik eğitiminde ilköğretimin rolünü, Türkçe ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının içeriklerini analiz ederek ele alan Baysal ve Özkul (2009) ikilisi de benzer bulgulara ulaşmışlardır. Yazarların, "hızlı düşünür, kararlı, azimli ve çalışkandır, yeniliklere açıktır, iyi gözlem yapabilir, hayal gücü yüksektir, kendine güvenir" şeklinde sıraladıkları ifadeler, girişimcinin özellikleri olarak bulgulanmıştır. Aynı yazarların önemle dikkat çektikleri Türkiye'nin önde gelen iş adamlarından biri olan Vehbi Koç'un girişimcilik öyküsü, örnek girişimciler özelinde kayda değer bir diğer bulgu olmuştur.

Ders kitaplarında Türkiye'nin başlıca ekonomik faaliyet alanları da söz konusu edilmiştir. Tarım, hayvancılık, sanayi, ticaret, turizm, ormancılık, madencilik ve hizmet sektörleri, üzerinde önemle durulan başlıca ekonomik faaliyet alanları olmuştur. Bu alanlar genellikle tarihsel gelişim seyirleri göz ardı edilmeden ön planda oldukları bölgeler ve gelişme koşulları ekseninde ele alınmıştır. Kullanılan görseller ve haritalarla konunun anlaşılabilirlik düzeyi arttırılmaya çalışılmıştır. Yaşanılan bölgelerin ekonomik faaliyetleri çerçevesinde o bölgede yaygın olan mesleklere de temas edilmiş ve geleceğin mesleklerine açıklık getirilmiştir. İn (2015), Baysal ve Özkul (2009) tarafından yapılan çalışmalarda paylaşılan bulgular, bunlarla uyumludur. Kişilerin ekonomi içindeki rollerini keşfetme, meslekleri ve iş yerlerini tanıma, İn'in (2015) ders kitaplarını temel alarak önemle üzerinde durduğu diğer ekonomik beceriler olmuştur. Yazar, bu kapsamda Türkiye'nin farklı bölgelerinde icra edilen ekonomik faaliyetlere değinmiş ve insanların sahip oldukları çeşitli meslekleri gündeme getirmiştir. Baysal ve Özkul (2009) ise Türkiye'de bölgesel bazda yürütülen ekonomik faaliyetlerin yanı sıra, girişimcilik kültürünün oluşturulmasına olumlu yönde etkide bulunacağı düşünülen geleceğin mesleklerine ilişkin birtakım bulgulara ulaşmışlardır. Yazarlar, bu çerçevede ders kitaplarında gen programcılığı, yeni ürün gözlemciliği, tarım mühendisliği gibi mesleklerin tanıtıldığına dikkat çekmişlerdir. Onlara göre, girişimcilerin buluş-icat, hayal gücü, fırsatları görme ve yakalama özelliklerine vurgu yapan bu konu, girişimciliğin harekete geçirilmesi açısından olumlu bir örnek teşkil etmektedir.

Öneriler

Çalışmada ulaşılan bulgular ve yapılan değerlendirmelerde görüldüğü üzere girişimcilik, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında benzer ve farklı boyutlarıyla ele alınmaktadır. Elbette tüm bunlar söz konusu ders kitaplarında konu bağlamında hiçbir eksikliğin olmadığı anlamına gelmemektedir. Mevcut eksiklikler, gelecekte yayımlanacak ders kitapları için birtakım önerilerde bulunmayı zorunlu kılmaktadır. Bu bakımdan yapılacak öneriler, girişimcilik konusunda gelecek ders kitaplarını daha etkili ve işlevsel kılmaya yöneliktir. Bu önerileri şöyle sıralamak mümkündür:

Ders kitaplarında genellikle ayrıntılı olmasa da yer bulan girişimcilik konusu, yetişmekte olan nesillerde tam anlamıyla bir bilinç inşa edebilecek ve onları girişimde bulunmaya sevk edecek bir nitelikte olmalıdır. Bu çerçevede, ders kitaplarında öncelikle girişim, girişimci ve girişimcilik kavramları daha fazla gündeme getirilmelidir. Çocuklar, bu kavramlar üzerinde düşündürülmekle birlikte, ders kitapları bunlara ilişkin açıklamaları da ihtiva etmelidir. Ayrıca girişimciliğin türleri, örneklendirme yapılarak açıklanmalıdır.

Ders kitaplarında girişimciliğe ilgili olan görseller veya örnekler nitelik ve nicelik açısından yeterli ve dikkat çekici olmalıdır. Söz gelimi, çocukların ders kitaplarında girişimcilik hikâyesini okudukları örnek girişimcilerin sayısı arttırılmalıdır. Bunlara ilişkin metinler, çocukların aynı anda birçok farklı beceriyi kullanmalarına ve geliştirmelerine imkân tanınmalıdır. Çocuklar, bu metinlerde sadece başarılı girişimcilerin değil, aynı zamanda başarısız olanların da hikâyesini okumalıdır. Kendileri her iki tür girişimci hikâyesi üzerinden girişimciliğin artıları ve eksileri konusunda düşünmeye, tartışmaya ve değerlendirme yapmaya sevk edilmelidirler.

Ders kitaplarında, çocuklara yaşadıkları bölgede varsa şirketler, fabrikalar, çiftlikler, diğer sanayi tesisleri, turizm merkezleri ve bunlara benzer girişim sahaları ayrıntılı olarak tanıtılmalıdır. Hatta bu kitaplar, mümkünse bu sahalara geziler yapılması ve bu gezilerle ilgili geri bildirimler verilmesi konusunda teşvik edici açıklamalar içermelidir. Bu açıklamaların ön ayak olacağı geziler sayesinde girişimciliğin çocuklara yerinde ve somut örnekler üzerinden özümsetilmesi daha da kolaylaşacaktır. Gezilere ilişkin geri bildirimlerle de bu tür uygulamaların etkili veya faydalı oluş durumları tespit edilebilir. Bu tespitler doğrultusunda da uygulama tekrarlanabilir veya bu konuda farklı bir yol ya da yöntem izlenebilir.

Ders kitaplarında çocuklara şirket, çiftlik, fabrika kurmak gibi örnek etkinlikler yaptırmaya imkân verecek yönergeler de bulunmalıdır. Söz gelimi, bir fabrikanın kuruluş ve işletme aşamaları, tek tek anlatılmalıdır. Hatta bu aşamaların, birer etkinlik düzenlenerek hayata geçirilmesi gerektiği belirtilmelidir. Bu etkinlikte, çocukların her birine söz konusu yönergeler doğrultusunda birer rol verilerek, bu süreci bizzat yaşamaları temin edilmelidir. Küçük bir adım da olsa okul sıralarında edinilecek bu ve benzeri deneyimler yahut yapılacak örnek uygulamalar, girişimcilik açısından daha teşvik edici olacak ve ciddi bir motivasyon kaynağı teşkil edecektir.

Ders kitaplarında, aynı zamanda okul içinde veya okullar arasında girişimciliği merkeze alan ödüllü yarışmaların düzenlenmesi veya projeler geliştirilmesi yönünde açık, özendirici ve teşvik edici açıklamalar yer almalıdır. Bu tür açıklamaların ön ayak olacağı yarışmalar ve projeler sayesinde, üzerinde çocukların imzasının bulunduğu ürünler veya tasarımlar gün ışığına çıkarılabilir. Bu da hiç şüphesiz geleceğin girişimcilerini daha okul sıralarındayken keşfetmeye ve onların girişimcilik becerilerini daha da geliştirmeye imkân tanıyacaktır.

Ders kitapları hazırlanırken, girişimcilik eğitimi konusunda kayda değer bir ilerleme sağlamış olan ülkelerin eğitim kurumlarında okutulan ders kitapları girişimcilik özelinde yakından incelenmelidir. Bu, hem ders kitaplarını daha etkili ve işlevsel kılacak hem de çocuklar söz konusu ülkelerdeki çağdaşlarıyla benzer bir içerikle girişimciliğe hazırlanmış olacaklardır.

Genel olarak ülkede girişimcilik kültürünü geliştirmek ve dolayısıyla büyük bir kitleyi girişimcilik ruhuyla teçhiz ederek girişimci bir toplum inşa etmek için ders kitapları aynı zamanda yetişmekte olan nesillerin ailelerini de bağlayıcı ve teşvik edici açıklamaları ve etkinlikleri içermelidir. Aileler, bu sayede daha bilinçli bir şekilde çocuklarına rehberlik yapabilecek ve böylece kendileri de girişimci nesillerin yetiştirilmesi sürecine katkı sağlayabilecektir.

Kaynakça

- Amiri, M., & Doodman, P. (2017). Investigate and analyse of the extent of considering entrepreneurship concept components in the context of professional and technical textbooks of high school first grade in the academic year 2013-2014. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business*, 32(4), 479-492. <https://www.inderscienceonline.com/doi/pdf/10.1504/IJESB.2017.087840>
- Aşkın, A., Nehir, S., & Vural, S.Ö. (2011). Tarihsel süreçte girişimcilik kavramı ve gelişimi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 6(2), 55-72. <http://gkd.dergi.comu.edu.tr/upload/10fb47e7-442d-4d5c-b41a-eccd11a221de.pdf>
- Aydın, A. (2019). *İngilizce öğretmen adaylarının görüşleri çerçevesinde öğretmen eğitiminde 21.yüzyıl becerilerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Bakırcı, H., & Öçsoy, K. (2017). Fen bilimleri ders kitaplarında yer alan etkinliklerin girişimcilik bağlamından incelenmesi. *Adyaman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 256-276. Doi: doi.org/10.17984/adyuebd.322438
- Ballı, A. (2017). Girişimcilik ve girişimci tipolojileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(29), 143-166. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sbe/archive>
- Baysal, H., & Özkul, A.S. (2009, Eylül 24-27). *Türkiye'de Girişimcilik Eğitiminde İlköğretim Rolü: Ders Kitapları Üzerine Bir İçerik Analizi* [Sözlü sunum]. Uluslararası Davraz Kongresi, Isparta.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>

- Çelik, A., İnce, M., & Bozyiğit, S. (2014). Üniversite öğrencilerinin girişimcilik niyetlerini etkileyen ailesel faktörleri belirlemeye yönelik bir çalışma. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(3), 113-124. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/185133>
- Çelikkaya, T., Yıldırım, T., & Kürümlüoğlu, M. (2019). Öğrenciler ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin programdaki becerilere ilişkin beceri hiyerarşileri, gerekçeleri ve önerileri. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 111-132. Doi:10.33206/mjss.482103
- Çetinkaya Bozkurt, Ö., Kalkan, A., Koyuncu, O., & Alparlan, A. M. (2012). Türkiye’de girişimciliğin gelişimi: Girişimciler üzerinde nitel bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(15), 229-247. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sbe/issue/23237/248110>
- Çolakoğlu, H., & Çolakoğlu, T. (2016). Üniversitelerdeki girişimcilik eğitimi ile öz yeterlilik algısı ve girişimcilik potansiyeli ilişkisi üzerine bir saha araştırması. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Dergisi, Özel Sayı*, 17(37), 70-84. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sobbiad/issue/36438/413025>
- Edelman, L. F., Manolova, T. S., & Brush, C. G. (2008). Entrepreneurship education: correspondence between practices of nascent entrepreneurs and textbook prescriptions for success. *Academy of Management Learning & Education*, 7(1), 56-70. <https://www.jstor.org/stable/40214497>
- Ferrante, F. (2005). Revealing entrepreneurial talent. *Small Business Economics*, 25(2), 159-174. Doi: 10.1007/s11187-003-6448-6
- Güreşçi, E. (2014). Girişimcilik eğilimi üzerine bir araştırma: İspir Hamza Polat MYO örneği. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 9(1), 23-38. <http://acikerisim.lib.comu.edu.tr:8080/xmlui/handle/COMU/907>
- Hutchinson, M. V. (2020). *Discourses of entrepreneurship in contemporary commerce textbooks in secondary schools in selected southern african development community (SADC) countries*. [Unpublished doctoral dissertation]. University of KwaZulu-Natal.
- İn, N. (2015). *1968-2012 yılları arasında 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersi kitaplarında yer alan girişimcilik becerilerinin içerik analizi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Jacobson, R. (1998). Teachers improving learning using metacognition with self-monitoring learning strategies. *Education*, 118(4), 579-589.
- Johansson, D. (2004). Economics without entrepreneurship or institutions: A vocabulary analysis of graduate textbooks. *Econ Journal Watch*, 1(3), 515-538. <https://ssrn.com/abstract=2327496>
- Kent, C. A. (1989). The treatment of entrepreneurship in principles of economics textbooks. *The Journal of Economic Education*, 20(2), 153-164. Doi: 10.1080/00220485.1989.10844619
- Kent, C. A., & Rushing, F. W. (1999) Coverage of entrepreneurship in principles of economics textbooks: An update. *The Journal of Economic Education*, 30(2), 184-188, Doi:10.1080/00220489909595955
- Khaleghinezhad, S. A., Hakimzadeh, R., Hedayati, A., & Shabani, M. (2015). Situation of entrepreneurial attitude in iranian primary school: Technology and work textbook. *International Online Journal of Primary Education*, 4(2), 1-8. <http://iojpe.org/index.php/iojpe/article/view/101>
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: An introduction to its methodology* (2nd Edition). California: Sage Publications.
- Mason, J., & Siqueira, A.C.O. (2014). Addressing the challenges of future entrepreneurship education: An assessment of textbooks for teaching entrepreneurship. S. Hoskinson and D.F. Kuratko (Eds.), In *Innovative Pathways for University Entrepreneurship in the 21st Century*, pp.41–64, Emerald Group Publishing Ltd, Bingley. Doi:10.1108/S1048-47362014000024002
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. California: Sage Publications.
- Morgan, W. (2020). *Ideological representations of entrepreneurship in high school economic and management sciences textbooks* [Unpublished master thesis]. University of the Free State.

- Moss T. W., & Gras D. (2012). A review and assessment of social entrepreneurship textbooks. *Academy of Management Learning & Education*, 11(3), 518-527. <https://www.jstor.org/stable/23412383>
- Mutluer, C. (2013). Sosyal bilgiler programlarında yer alan beceriler hakkında sosyal bilgiler öğretmen görüşleri (İzmir menemen örneği). *Turkish Studies*, 8(7), 355-362. Doi: doi.org/10.7827/TurkishStudies.5236
- Polat, S., Koçak, B., Çermik, F., Meral, E., & Boztaş, M. (2015). İlköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarının girişimcilik kazanımı açısından öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, (62), 455-470. Doi: <http://dx.doi.org/10.17753/Ekev437>
- Richard, T., Deal, N. M., & Mills, A. J. (2021). Damsels in distress: Discourses of entrepreneurship in management textbooks. *Industry and Higher Education*. 35(4) 281–292. Doi: doi.org/10.1177/09504222211019311
- Salome, E. N. (2012). The teacher and skills acquisition at business education: from the perspective of accounting skills. *Arabian Journal of Business and Management Review*, 2(4), 25-36.
- Tarhan, M. (2019). MEB 2023 eğitim vizyonu çerçevesince Türkiye’de girişimcilik eğitiminin geleceğine yönelik bir değerlendirme. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(2), 667-682. Doi: doi.org/10.17240/aibuefd.2019.19.46660-528071
- The Partnership for 21st Century Skills [P21], (2009). *P21 framework definitions*. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED519462.pdf>
- Thornberry, N. (2001). Corporate entrepreneurship: antidote or oxymoron?. *European Management Journal*, 19(5), 526-533. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0263237301000664>
- Yılar, M. B. (2020). Sosyal bilgilerde iş birliği becerisi. T. Çelikkaya ve H. Yakar (Ed.), *Konu ve Beceri Temelli Sosyal Bilgiler Öğretimi-II* içinde (ss. 301-345). Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9th Edition). Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED SUMMARY

This study aims to examine how entrepreneurship is handled on the basis of economy in the Social Studies textbooks. In addition, it aims to make some suggestions for the future textbooks on entrepreneurship. It is thought that the findings obtained for this purpose will contribute to the literature.

This study was designed as a qualitative research. Qualitative research is defined as an investigation where a qualitative process is followed in order to reveal perceptions and events in their natural environment or in scope of their unique circumstances with a realistic and holistic approach using qualitative data collection methods such as *observation, interview and document analysis* (Yıldırım & Şimşek, 2013). The main materials of this study consist of 4 textbooks currently taught at the 4th, 5th, 6th and 7th grade levels of primary and secondary schools. In order to collect data on the subject of the study from these textbooks, document analysis method was used. Collected data were analysed with the content analysis technique.

Need, Enterprise and Invention

In the textbooks examined within the scope of the study, it is stated that people have been in search of meeting their needs throughout history. As a result of the researches, studies and initiatives they carried out in this direction, it is noted that they have made inventions that make their lives easier.

Entrepreneurship and Characteristics of Entrepreneurs

Being an entrepreneur is presented in the textbooks as one of the main characteristics of the qualified labour force built by education. This indicates that the entrepreneur is an educated and, within this framework, qualified human resource. Other characteristics of qualified labour force listed in this context are as follows (Yıldırım et al., 2019, p. 182):

Qualified labour force;

- does its job in the best and most successful way,

- does his job lovingly,
- utilizes the materials, energy and time used in the most efficient way,
- follows innovations and developments, is open to innovations,
- is hardworking, productive and a good observer.

Exemplary Entrepreneurs

In the textbooks, some actors, such as Nuri Demirag have been submitted as an important entrepreneur in the history of Turkey's economy. Particular attention has been drawn to the existence of women entrepreneurs in addition to N. Demirag. One of the entrepreneurs introduced in this context is a female worker who started her career in order to make an economic contribution to her family.

Main Areas of Economic Activity and Entrepreneurship

In the examined textbooks, agriculture, animal husbandry, industry, trade, tourism, forestry, mining and service sectors have been the main economic activity areas in Turkey (Evirgen et al., 2021; Gültekin et al., 2019; Tüysüz, 2020; Yıldırım et al., 2019). Each of these areas has been discussed one by one on the basis of its various characteristics and development conditions. For example, agriculture, the course of historical development of which is described, has been counted at the beginning of the economic activities from which the product are obtained (Evirgen et al., 2021; Gültekin et al., 2019). The value it carries for industry, which is another area of economic activities, and naturally its contribution to the country's economy has been crystallized. In addition to these findings on agriculture, the textbooks also present remarkable findings on animal husbandry. Another area of economic activity that came to the fore in the context of the subject is trade. In the findings related to this field, the relations of the Turks with trade other than agriculture, animal husbandry and mining have been brought to the agenda since the early days (Gültekin et al., 2019; Yıldırım et al., 2019).

Profession Choice and Future Professions

In the textbooks, the choice of profession has been accepted as one of the most important decisions in human life, since it determines not only the profession but also the future life style. Knowing ourselves well, being aware of what our interests, abilities and desires are, getting to know the professions, getting information about vocational education and evaluating the acquired knowledge are listed as the tricks of choosing the right profession. Especially, depending on the developments in technology, social media expertise, software engineering, medical engineering, aerospace engineering and artificial intelligence expertise have been evaluated on the basis of future professions (Gültekin et al., 2019).

Conclusion and Discussion

In the Social Studies textbooks used within the scope of the research, some basic concepts such as need and invention, which are directly related to the enterprise, have been discussed by defining them. In the textbooks, it has been seen that children are encouraged to think and research on various concepts or issues related to entrepreneurship. In related to the subject, the main characteristics of entrepreneurs have also mentioned in the textbooks. Entrepreneurs are portrayed as an educated, and in this context qualified human resource. Entrepreneurs are also positioned as people who invest, expand job opportunities and thus contribute to lower unemployment rates.

On the other hand, textbooks also focus on exemplary entrepreneurs who have undertaken important initiatives both in the past and present in Turkey. The main economic activity areas of Turkey have also been mentioned in the textbooks. Agriculture, animal husbandry, industry, trade, tourism, forestry, mining and service sectors have been the main areas of economic activity. These areas have generally been dealt with on the axis of the regions and development conditions in which they are at the forefront, without ignoring their historical development course. With the visuals and maps used, the level of understanding of the subject has been tried to be increased.

Suggestions

In the light of the findings of the study, the following suggestions can be made briefly:

The subject of entrepreneurship, which is often included in the textbooks, although not in detail, should be such that it can build a full consciousness in the growing generations and prompt them to take initiatives.

Images or examples related to entrepreneurship in textbooks should be sufficient and remarkable in terms of quality and quantity.

Textbooks should include encouraging explanations about making trips to companies, factories, farms, other industrial facilities, tourism centers. Textbooks should also encourage feedback on such trips.

Textbooks should contain instructions that will allow children to do exemplary activities on issues such as establishing a company, farm, or factory.

While preparing the textbooks, the textbooks taught in the educational institutions of the countries that have made remarkable progress in entrepreneurship education should be closely examined in terms of entrepreneurship.